

**PROGRAMY PRAC KONSERWATORSKICH
DLA POLICHROMII ŚCIENNYCH
KOŚCIÓŁ FILIARNY PW. ŚW. BARBARY
W KRAMARZEWIE
DREWNIANY 1 POŁ. XVIII, 1982 PRZENIESIONY Z RADZIŁOWA,
NR REJ.: 114 Z 29.04.1958**

Warszawa 2023

Opracowanie: dyplomowany konserwator dzieł sztuki:
mgr Marta Gościcka, mgr Anna Żurek

OPIS KOŚCIOŁA¹

Kościół orientowany, drewniany na podmurówce z kamienia polnego i cegły o konstrukcji zrębowej, szalowany. Korpus nawowy zbliżony do kwadratu, prostokątne prezbiterium szerokością i wysokością równe nawie głównej, zamknięte prosto, po jego bokach składzik i zakrystia. Od zachodu ryzalit na planie leżącego prostokąta, mieszczący kruchtę i emporę z chórem muzycznym. Wnętrze o nawach bocznych oddzielonych dwiema parami słupów połączonych arkadami o łuku odcinkowym. Od zachodu, na kruchtę chór muzyczny z parapetem w części środkowej trójbocznie wysuniętym. Strop w nawie głównej i prezbiterium w formie pozornej kolebki, w nawach bocznych i kruchcie stropy płaskie. Belka tęczowa profilowana. Otwory okienne prostokątne, zamknięte półkoliście.

HISTORIA KOŚCIOŁA²

- 1739** – wzniesienie kościoła, za proboszcza Jakuba Tańkowskiego;
- ok. 1760 – obito ściany zewnętrzne (poza południową) tarcicami;
- 1779 – dach został pokryty gontem;
- 1781 – ambona w formie łodzi z żaglem wykonana w Pułtusku;
- 1811 – prace remontowe w zakrystii;
- 1820 – remont kościoła;
- 1821 – nowy sufit w nawie głównej;
- 1822 – kontynuacja prac remontowych we wnętrzu;
- do 1870 – wykonano częściowo nowe fundamenty, a ściany budynku do połowy swej wysokości zostały rozebrane i odbudowane z użyciem starego materiału, wyremontowano deski pozornego sklepienia na krążynach oraz stropy nad nawami bocznymi;
- 1870–79** – pomalowano ściany olejno i odrestaurowano ołtarze boczne³;
- pocz. XX w.** – wykonanie polichromii w kościele, brak zapisów archiwalnych⁴;
- 1962** – wykonano polichromię ornamentalną na ścianach wg projektu Stanisława Długozimy;
- 1981 – kościół został przeniesiony z Radziłowa do Kramarzewa;
- 1982 – zostały opracowane badania konserwatorskie polichromii ściennych w kościele przez mgr Alicję Pajorską z Białegostoku, w badaniach tych nie natrafiono na warstwy z XVIII w.

1 na podstawie: Katalog Zabytków Sztuki, województwo łomżyńskie, red. M. Kałamajska-Saeed, Warszawa 1982 s.53.

2 na podstawie: Katalog Zabytków Sztuki, województwo łomżyńskie, red. M. Kałamajska-Saeed, Warszawa 1982 s.53. oraz Dokumentacja konserwatorska badań polichromii ściennych, A. Pajorska, Białystok 1982 s.5

3 katalog zabytków podaje, że ołtarz główny i ołtarze boczne powstały ok. 1870 roku.

4 na podstawie obecnych badań stratygraficznych

ANALIZA WARTOŚCIUJĄCA WYSTROJU MALARSKIEGO KOŚCIOŁA ŚW. BARBARY W KRAMARZEWIE,

Opracowała: mgr Karolina Zalewska
mgr Marta Gościcka, mgr Anna Żurek

Bibliografia

Galicka Izabela, Kałamajska-Saeed Maria, Sygietyńska Hanna, *Sztuka dawnych ziem łomżyńskiej i wiskiej w XVI - XIX w.*, „Studia Łomżyńskie”, t. I, s. 109-163.

Katalog zabytków sztuki w Polsce, woj. łomżyńskie, p. red. M. Kałamajskiej-Saeed, Łomża i okolice, opr. I. Galicka, H. Sygietyńska, Warszawa 1962.

Zugaj Leszek, *Radziłów silny historią*, Radziłów-Lublin 2014

Historia kościoła w Radziłowie (ob. w Kramarzewie)

Radziłów był częścią ziemi wiskiej w ramach Mazowsza: od 1370 r. – część księstwa płockiego, a od 1495 r. we władaniu ostatnich książąt mazowieckich. Początki miasta sięgają 1454 r., pełne prawo miejskie zyskało ono jednak w 1466 r. W 1526 r. zostało inkorporowane do Korony Polskiej, gdzie w połowie XVI w. został stolicą powiatu. Początkowo należało do parafii Słucz, erygowanej w 1444 r., a następnie samodzielnej, p.w. Św. Barbary, powstałej w 1482 r. w ramach diecezji płockiej.

Pierwszy kościół wzniesiono przed 1463 r., a konsekrowany został po 1475 r. przez biskupa płockiego Kazimierza. Obecną świątynię, również drewnianą, zbudowano do 1739 r., staraniem proboszcza Jakuba Trafiałowskiego. Kilkakrotnie był ona remontowana – w latach: 1760, 1811, 1820-1822, 1867-1879 i 1962¹. W 1982 r. została przeniesiona do Kramarzewa².

Kościół jest budowlą drewnianą, o konstrukcji zrębowej, szalowaną. Składa się z prostokątnej nawy głównej oraz takiegoż – równego szerokością i wysokością – prezbiterium, po którego bokach znajdują się prostokątne aneksy – zakrystia i składzik. Od zachodu przylega prostokątny ryzalit mieszczący kruchtę i emporę z chórem muzycznym. W korpusie nawy boczne oddzielono parami słupów połączonych arkadami o łukach odcinkowych. Nawę główną o prezbiterium nakryto pozorną kolebką, pozostałe partie – płaskimi stropami.

Na wyposażenie, oprócz ambony, składają się: ołtarz główny i boczne, kolumnowe i jednoosiowe, neo-barokowe z ok. 1870 r., częściowo z rzeźbami z XVIII w. oraz obrazami, również z ok. 1870 r.; nadto prospekt organowy o cechach barokowo-klasycystycznych z 1839 r. oraz późnogotycki krucyfiks z 2. ćw. XVI w.

1 Zugaj 2014, s. 13-14, 144-150.

2 Zugaj 2014, s. 204.

CHRONOLOGIA I

Zacheuszki

datowanie: XVIII w. (po 1739, brak informacji o dacie konsekracji świątyni)

styl: brak cech stylowych

autor: NN

opis: na niebieskim tle, wpisany w okrąg czerwony krzyż grecki o rozszerzających się ramionach.

CHRONOLOGIA II

brak danych archiwalnych, widoczna jedynie w badaniach konserwatorskich

CHRONOLOGIA III

Polichromia

datowanie: 1. poł. XX w. (pocz. XX w. ?)

styl: secesyjny

autor: NN

opis: widoczne fragmentarycznie w odkrywkach kolorowe, płasko malowane, obwiedzione czarnym konturem ornamenty w barwach zieleni, jasnej żółci i fioletów oraz gwiazdy na seledynowym tle.

CHRONOLOGIA IV

Polichromia z 1962 r. (całość wnętrza)

datowanie: 1962 (projekt), 1963 (wykonanie)

styl: eklektyczny (secesyjny, stylizacja na malarstwo ludowe)

autor: Stanisław Długozima (projekt), St. Bujno, J. Kosmoski, H. (K.?) Mordasiewicz (wykonanie - inskrypcja na belce tęczowej)

opis: polichromia pokrywająca całe wnętrze kościoła, utrzymana w jasnej kolorystyce

beżu, różu, ugru, pomarańczy, z malowanymi ornamentami geometryczno-roślinnymi. W prezbiterium dekoracja urozmaicona jest postaciami aniołów, cytatami z Pisma świętego oraz symbolami chrześcijańskimi.

Prezbiterium: w dolnej części ścian lamperia z motywami lilii heraldycznych, kłosów i winnej latorośli oraz ornamentami geometrycznymi, powyżej szeroki fryz z ornamentem roślinno-geometrycznym w typie secesyjnym, powyżej pas z inskrypcją KAPŁANI KTÓRZY DOBRZE RZĄDZĄ NA PODWÓJNĄ CZĘŚĆ ZASŁUGUJĄ I Tym. 5, 17

Ściana południowa **prezbiterium:** para klęczących aniołów trzymających medalion z motywem gorejącego serca na tle krzyża, zwieńczony ornamentem w typie ludowym, poniżej aniołów prostokąt z inskrypcją UCZCIE SIĘ ODE MNIE / ŻE JESTEM CICHY I POKORNEGO SERCA / MT. 11, 29., poniżej medalion z monstrancją w oprawie ornamentu o ludowej stylizacji.

Ściana północna prezbiterium: pary klęczących aniołów trzymających medalion barankiem apokaliptycznym, zwieńczony ornamentem w typie ludowym, poniżej aniołów prostokąt z inskrypcją OTO BARANEK BOŻY / OTO KTÓRY GŁADZI GRZECHY ŚWIATA, poniżej medalion z monstrancją w oprawie ornamentu o ludowej stylizacji.

Pseudokolebka: u podstawy malowany astragal i fryz geometryczno-roślinny w typie secesyjnym, pasy

imitujące gurdy z ornamentem stylizowanym na ludowy, na wysklepkach dekoracja ramowa z ornamentem akantowymi w typie secesyjnym i tondami w narożach oraz w centrum płycin, w tondach arma passionis, zoodia i symbole religijne.

Parapet empory zachodniej: cztery płyciny z rozetami ułożonymi ze stylizowanych liści, centralna płycina w formie leżącego prostokąta z wiązką roślinno-geometryczną, wzbogaconą motywem czterech lutni.

Filary i lisice: partia cokołowa z dekoracją ramowo-płycinową, w górnej części ornament geometryczny z motywami dzwonek, serc, wzbogacony liśćmi akantu i chrystogramami w mandorlach.

Ściana północna i południowa nawy: jasnobłękitna lamperia wypełniona secesyjnym ornamentem geometryczno-roślinnym z wolutową bordiurą w górnej części, pod stropem ornamentalny fryz składający się łamanej listwy, wolut, stylizowanych liści i geometrycznych palmet.

Zacheuszki: w formie krzyża greckiego, z trójlistnym zakończeniem ramion, część centralna podkreślona ornamentem geometrycznym i promieniami

Obramowania okien: szlaczek z motywem stylizowanych lilii.

Strop naw bocznych: dekoracja ramowa z motywem zygzaka, pęków liści laurowych i szlaczka ze stylizowanych lilii, w polu centralnym romby wypełnione przedstawieniami symboliczno-religijnymi.

Stanisław Długozima, polichromia kościoła w Waniewie, 1972, źródło: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b9/Waniewo_-_ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82%2C_wn%C4%99trze_widok_ku_prezbiterium.JPG

Stanisław Długozima z Bądkowa, malarz-dekorator, w 1953 wykonał polichromię kościoła w Czarnej Wsi Kościelnej³, w 1970 pozłocił tabernakulum w kościele p.w. Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny w Dobrzniewie Kościelnym⁴, w 1972 wykonał polichromię kościoła w Waniewie⁵, w 1974 wykonał dekoracje wnętrza kościoła św. Anny w Kalinówce (dekanat Knyszyn)⁶, w 1979 wykonał polichromię kościoła parafialnego w Supraślu⁷, w latach 1987–1989 odnowił prospekt organowy katedry we Włocławku⁸.

3 *Katalog zabytków sztuki w Polsce, seria nowa, t. 12, Województwo podlaskie (białostockie), z. 3, Powiat białostocki*, red. M. Zgliński, K. Kolendo-Korczak, oprac. K. Kolendo-Korczak, Z. Michalczyk, A. Oleńska, D. Piramidowicz, K. Uchowicz, M. Zgliński, Warszawa 2016, s. 52.

4 <http://www.dobrzniewo.archibial.pl/index.php/zabytki/kosciol/>

5 *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, p. red. M. Kałamajskiej-Saeed, T. IX: województwo łódzkie, p. red. M. Kałamajskiej-Saeed, z. 2: *Ciechanowiec, Zambrów, Wysokie Mazowieckie i okolice*, opr. M. Kałamajskiej-Saeed, Warszawa 1986, s. 79.

6 <https://archibial.pl/parafie/info/72-sw-anny-kalinowka/>

7 *Katalog zabytków sztuki w Polsce, seria nowa, t. 12, Województwo podlaskie (białostockie), z. 3, Powiat białostocki...*, s. 216.

8 ks. A. Klocek, *Organy Jana Spiegła we włocławskiej katedrze (1893-1989): historia, konstrukcja, struktura brzmieniowa*, „Studia włocławskie”, 3(2000), s. 409.

PODSUMOWANIE

Chronologia I – najstarsza, XVIII w.

Bezpośrednio na drewnianych ścianach zrębu odnaleziono najstarsze, pierwotne opracowanie ścian. Najprawdopodobniej ściany bielone były pobiałą z ciemnymi, szaroczarnymi ornamentami (nie wyklucza się scen, które mogą być ukryte pod przemalowaniami). Zidentyfikowano także zacheuszki, na ścianie zachodniej, północnej i południowej oraz w prezbiterium. Zacheuszki mają formę czerwonego krzyża na niebieskim tle, wpisanego w okrąg.

Jest to warstwa najcenniejsza i najstarsza historycznie a zarazem najbardziej zniszczona.

Chronologia II – 1870 r.

Na wszystkich ścianach kościoła natrafiono na warstwę prawdopodobnie XIX wieczną, o czym świadczy zastosowanie bardzo ciemnej, olejnej palety barwnej. Warstwa ta znajduje się tuż pod przemalowaniem z początku XX wieku dlatego myślnie została opisana również jako najstarsza (w dokumentacji z lat 80-tych XX wieku). W 1870 roku wykonany został bardzo duży remont kościoła, w czasie którego „pomalowano ściany olejno, odrestaurowano ołtarz główny i boczne”. W warstwie tej zidentyfikowano kolorystykę ścian w odcieniu ugrowym i ciemnobordowym a w dolnej partii ścian ciemnobrązową bordiurę z czarnym i jasnym paskiem odcinającym kolorystykę ścian. Nie zidentyfikowano w tej warstwie żadnych ornamentów ani scen figuralnych.

Chronologia III – spodnia, pocz. XX w.

Warstwa ta znajduje się bezpośrednio pod przemalowaniem z 1963 roku. Została błędnie odczytana w dokumentacji z 1982 roku jako warstwa XIX wieczna najstarsza. Wykonana jest w technice olejnej i przedstawia kolorowe, płasko malowane ornamenty i gwiazdy na seledynowym tle. Ornamenty obwiedzione są czarnymi konturami a kolorystyka składa się z zieleni, jasnej żółci i fioleto. Najbardziej dekoracyjną formę polichromia ta przybrała na sklepieniu, co widoczne jest w odkrywkach z lat 80-tych XX wieku.

Nie zaleca się odsłanianie tej warstwy ze względu na niską wartość artystyczną a jedynie wytypowanie miejsc do ukazania jej w większych odkrywkach.

Warstwę z początku XX wieku można wyeksponować w większej odkrywce na sklepieniu, gdzie dekoracja jest najbogatsza w swojej formie.

Chronologia IV – wierzchnia, 1963 r.

Jest to warstwa polichromii wykonana w 1963 roku, pokrywająca wszystkie ściany kościoła. Wykonana jest prawdopodobnie w technice temperowej, a jej stan zachowania jest zły ze względu na słabą adhezję do warstw spodnich. Utrzymana jest w jasnej kolorystyce beżowo, różowo, ugrowo, pomarańczowej, z malowanymi prostymi ornamentami geometryczno – roślinnymi. W prezbiterium dekoracja urozmaicona jest postaciami aniołów, cytatami z Pisma świętego oraz symbolami chrześcijańskimi.

Polichromia ma prostą formę lecz dobrze wpisuje się w wystrój drewnianego kościoła.

ZALECENIA

Ze względu na niską wartość artystyczną polichromii z XX i XIX wieku zaleca się pozostawić wierzchnie wymalowanie z 1963 roku oraz przeprowadzić pełną konserwację tej warstwy. Ze względu na odnalezienie źle zachowanej XVIII wiecznej, pierwotnej polichromii, której kolorystyka jest mocno pociemniała, nie zaleca się całkowitego jej odsłaniania a jedynie ekspozycję w formie dużych odkrywek lub wybranego fragmentu ściany. Polichromię tą należy zabezpieczyć, skonsolidować a odsłonięte fragmenty wyretuszować delikatnie bez rekonstrukcji brakujących detali.

ZALECENIA KONSERWATORSKIE

Na drewnianych ścianach kościoła występują cztery opracowania historyczne.

Odnalezione najstarsze warstwy XVIII wiecznej, pierwotnej polichromii są źle zachowane (fragmentarycznie), a ich kolorystyka jest mocno pociemniała. Dlatego nie zaleca się całkowitego ich odsłaniania, a jedynie ekspozycję w formie dużych odkrywek wybranego fragmentu ściany. **Proponuje się odsłonić i poddać konserwacji dwa zacheuszki na zachodniej ścianie nawy głównej, pochodzące z XVIII wiecznej warstwy, będące świadectwem powstania i konsekracji kościoła.** Polichromię tą należy zabezpieczyć, skonsolidować, a odsłonięte fragmenty wyretuszować.

Kolejne warstwy przemalowań z XIX w., stanowią wartość historyczną przemian wystroju w kościele, dlatego zaleca się je zachować i zabezpieczyć. Aby pokazać wielowarstwowość opracowań, proponuje się odsłonić polichromię z I. poł. XX w. widoczną w odkrywce na łuku tęczowym, posiada ona najbogatszą formę dekoracyjną z zachowanych opracowań. Korzystne wydaje się ukazanie **warstwy z I poł. XX w. na łuku tęczowym oraz sklepieniu nad prezbiterium** jako całości – oddzielając w ten sposób część prezbiterium od nawy.

Proponuje się **na pozostałych fragmentach ścian, sufitów i sklepień ekspozycję warstwy ostatniego przemalowania z 1962 r. wykonanego przez S. Długozimę** i przeprowadzić pełną konserwację tej warstwy razem z warstwami spodnimi.

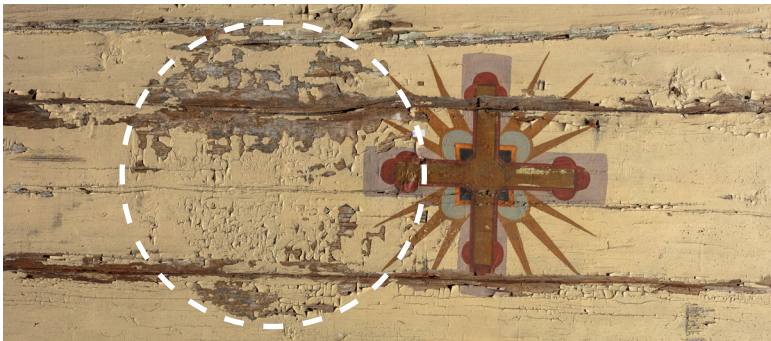
PROGRAMY PRAC KONSERWATORSKICH

1. DWA MALOWANE ZACHEUSZKI NA ŚCIANIE ZACHODNIEJ NAWY GŁÓWNEJ z ok. 1739 r.
2. DEKORACJA MALARSKA SKLEPIENIA PREZBITERIUM z I. poł. XX w.
3. POLICHROMIA PREZBITERIUM, NAWY GŁÓWNEJ, NAW BOCZNYCH I KRUCHTY autorstwa Stanisława Długozimy z 1962 r.
4. DEKORACJA MALARSKA NA SKLEPIENIU NAWY GŁÓWNEJ ORAZ NA SUFITACH NAWY POŁUDNIOWEJ, PÓŁNOCNEJ I KRUCHCIE autorstwa Stanisława Długozimy z 1962 r.

1. DWA MALOWANE ZACHEUSZKI NA ŚCIANIE ZACHODNIEJ NAWY GŁÓWNEJ z ok. 1739 r.

STAN ZACHOWANIA

Zacheuszki zachowane są śladowo. W najlepszym stanie zachowania są zacheuszki na ścianie zachodniej, zwłaszcza zacheuszek po stronie południowej od wejścia. Pozostałe zacheuszki w kościele na ścianach południowej i północnej są zachowane śladowo, jednak z całą pewnością można stwierdzić, że zostały one tam namalowane w najstarszej warstwie historycznej. Zachowane fragmenty wykazują osłabioną zarówno kohezję jak i adhezję i wymagają pilnych prac konserwatorskich.

Polichromia na ścianie południowej, zacheuszek z warstwy autorstwa Stanisława Długozimy z 1962, obok zaznaczony zarys śladowo zachowanego zacheuszka z XVII w.

Zarys zacheuszka z najstarszej warstwy polichromii z XVIII w. Odkrywka E na ścianie zachodniej oraz próbki 3,4 i 9.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

DLA DWÓCH ZACHEUSZKÓW NA ŚCIANIE ZACHODNIEJ NAWY GŁÓWNEJ

z ok. 1739 r.

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej i opisowej stanu zastanego polichromii.
2. Delikatne omiecenie powierzchni drewnianych z brudu i kurzu – gruszki, pędzelki.
3. Zmiękczenie odstających łusek alkoholem poprzez natrysk.
4. Delikatne podklejenie łusek polichromii kazeiną poprzez topowanie gazą.
5. Dezynfekcja polichromii – np. PCMC.
6. Usunięcie warstw przemalowań i odsłonięcie polichromii z ok. 1739 r. – mechanicznie i chemicznie po wykonaniu prób odpornościowych.
7. Całościowa konsolidacja powierzchni polichromii – Paraloid B 72.
8. Usunięcie najbardziej zniszczonych fragmentów drewna belek zrębowych i przygotowanie powierzchni pod wklejenie fleków.
9. Dezynsekcja oraz strukturalne wzmocnienie zniszczonego drewna poprzez aplikację impregnatu, pędzlowanie – PU-Holz-verfestigung.
10. Wklejenie fleków i uzupełnienie ubytków podłoża konstrukcyjnego drewna sosnowego na klej poliuretanowy.
11. Przeklejenie ubytków warstwy malarskiej i nowo wklejonych fleków – klej glutynowy.
12. Założenie kitów akrylowych w miejscach ubytków warstwy malarskiej – stuccolina.
13. Wykonanie retuszu graficznego (kreską) i rekonstrukcji brakujących fragmentów polichromii – np. tempery z Paraloidem B72.
14. Założenie werniksu końcowego.
15. Wykonanie dokumentacji powykonawczej fotograficznej i opisowej

PROJEKT ODSŁONIĘCIA XVIII. wiecznych ZACHEUSZKÓW NA ŚCIANIE ZACHODNIEJ

2. DEKORACJA MALARSKA SKLEPIENIA PREZBITERIUM z I. poł. XX w.

STAN ZACHOWANIA

Warstwa polichromii z I. poł. XX w. odsłonięta na sklepieniu prezbiterium zachowała stosunkowo dobrą adhezję do podłoża oraz osłabioną kohezję. Powierzchnia jest zabrudzona, poprzecierana i mocno spękana. Deski sklepienia są rozeschnięte i popękane, wymagają wzmocnienia strukturalnego.

PROJEKT ZAKRESU ODSŁONIĘCIA WARSTWY POLICHROMII z I. poł. XX w. NA SKLEPIENIU PREZBITERIUM

Sklepienie nad prezbiterium, duża odkrywka na łuku tęczowym ukazująca ornament roślinny, oraz mniejsza na sklepieniu przy wywietrzniku ukazująca fragment „słońca”
Warstwy w odkrywkach pochodząc z pocz. XX w.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

DLA DEKORACJI MALARSKIEJ SKLEPIENIA PREZBITERIUM

z I. poł. XX w.

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej i opisowej stanu zastanego polichromii.
2. Delikatne omiecenie powierzchni drewnianych z brudu i kurzu – gruszki, pędzelki.
3. Zmiękczenie odstających łusek alkoholem poprzez natrysk.
4. Delikatne podklejenie łusek polichromii kazeiną poprzez topowanie gazą.
5. Dezynfekcja polichromii – np. PCMC.
6. Usunięcie warstwy przemalowania i odsłonięcie polichromii z I. poł. XX w. – mechanicznie i chemicznie po wykonaniu prób odpornościowych.
7. Całościowa konsolidacja powierzchni polichromii – Paraloid B 72.
8. Usunięcie najbardziej zniszczonych fragmentów drewna belek zrębowych i przygotowanie powierzchni pod wklejenie fleków.
9. Dezynsekcja oraz strukturalne wzmocnienie zniszczonego drewna poprzez aplikację impregnatu, pędzlowanie – np. PU-Holz-verfestigung.
10. Wklejenie fleków i uzupełnienie ubytków podłoża konstrukcyjnego drewna – np. na klej poliuretanowy.
11. Przeklejenie ubytków warstwy malarskiej i nowo wklejonych fleków – klej glutynowy.
12. Założenie kitów akrylowych w miejscach ubytków warstwy malarskiej – stuccolina
13. Wykonanie retuszu naśladowczego wierzchniej warstwy polichromii – np. tempery z Paraloidem B72.
14. Założenie werniksu końcowego.
15. Wykonanie dokumentacji powykonawczej fotograficznej i opisowej.

3. POLICHROMIA ŚCIAN PREZBITERIUM, NAWY GŁÓWNEJ, NAW BOCZNYCH I KRUCHTY autorstwa Stanisława Długozimy z 1962 r.

STAN ZACHOWANIA

Stan zachowania warstw polichromii jest bardzo zły. Warstwy farby są spękań i w wielu miejscach odspojone od podłoża z uniesionymi wysoko krawędziami farby. Warstwa malarska jest bardzo krucha, a odstające łuski ulegają łatwo wykruszeniu. Starsze warstwy malarskie są w jeszcze gorszym stanie, zachowane fragmentarycznie.

Stan zachowania drewna ścian jest bardzo zły drewno jest zaatakowane przez drewnojady oraz mikroorganizmy. Struktura drewna jest mocno osłabiona, w wielu miejscach drewno jest spękań i powyłamywane. Widoczne jest wiele fleków drewnianych pozbawionych warstw polichromii. Konieczne są pilne prace konserwatorskie zarówno wobec drewnianego podłoża jak i warstw malarskich.

Bardzo zły stan zachowania warstw farby na ścianach kościoła

Drewno ścian zaatakowane przez drewnojady.

Warstwy olejne z IV chronologii, łuszczą się i odstają miejscowo III chronologii – jasnozielone wymalowanie.

Spękania i ubytki drewna wraz z warstwami malarskimi.

Zdjęcie w świetle bocznym ukazujące uniesione łuski farby, jej ubytki oraz pęknięcia drewna.

Zdjęcie w świetle bocznym ukazujące uniesione łuski farby, jej ubytki oraz pęknięcia drewna. Widoczne fleki pozbawione warstw malarskich.

Fragment ściany w prezbiterium z widocznymi spękaniem i ubytkami warstw polichromii.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

DLA WYSTROJU MALARSKIEGO ŚCIAN: PREZBITERIUM, NAWY GŁÓWNEJ, NAW BOCZNYCH ORAZ KRUCHTY

autorstwa Stanisława Długozimy z 1962 r.

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej i opisowej stanu zastanego polichromii.
2. Delikatne omiecienie powierzchni drewnianych z brudu i kurzu – gruszki, pędzelki.
3. Zmiękczenie odstających łusek alkoholem etylowym poprzez natrysk.
4. Delikatne podklejenie łusek polichromii kazeiną poprzez topowanie gazą.
5. Dezynfekcja drewna i polichromii – np. PCMC.
6. Demontaż instalacji elektrycznej biegnącej po ścianach zrębowych wewnątrz kościoła.
7. Całościowa konsolidacja powierzchni polichromii – np. Paraloid B 72.
8. Usunięcie najbardziej zniszczonych fragmentów drewna belek zrębowych i przygotowanie powierzchni pod wklejenie fleków.
9. Dezynsekcja oraz strukturalne wzmocnienie zniszczonego drewna poprzez aplikację impregnatu, pędzlowanie – np. PU-Holz-verfestigung.
10. Wklejenie fleków i uzupełnienie ubytków podłoża konstrukcyjnego – drewno sosnowe, np. na klej poliuretanowy.
11. Przeklejenie ubytków warstwy malarskiej i nowo wklejonych fleków – np. klej glutynowy.
12. Założenie kitów akrylowych w miejscach ubytków warstwy malarskiej – np. stuccolina
13. Wykonanie retuszu naśladowczego wierzchniej warstwy polichromii z 1962 r., autorstwa Stanisława Długozimy – np. tempery z Paraloidem B72.
14. Założenie werniksu końcowego.
15. Wykonanie dokumentacji powykonawczej fotograficznej i opisowej.

**4. DEKORACJA MALARSKA NA SKLEPIENIU NAWY GŁÓWNEJ ORAZ
NA SUFITACH NAWY POŁUDNIOWEJ, PÓŁNOCNEJ I KRUCHTY**
autorstwa Stanisława Długozimy z 1962 r.

STAN ZACHOWANIA

Stan zachowania warstw polichromii na sklepieniach jest bardzo zły. Warstwy farby są spękań i w wielu miejscach odspojone od podłoża i wykruszone. Warstwa malarska jest bardzo krucha, a uniesione łuski ulegają łatwo wykruszeniu. Stan zachowania drewna ścian jest bardzo zły, a jego struktura jest mocno osłabiona. W wielu miejscach drewno jest spękań i powyłamywane. Widoczne jest wiele fleków drewnianych pozbawionych warstw polichromii.

*Fragment sklepienia nawy głównej,
stan zachowania drewna i polichromii.*

Fragment sufitu kruchty, stan zachowania drewna i polichromii.

Fragment sklepienia nawy głównej oraz sufit nad nawą boczną, stan zachowania drewna i polichromii.

Wnętrze kościoła pw. św. Barbary w Kramarzewie, widok na sklepienie oraz polichromie na emporze.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

DLA DEKORACJI MALARSKIEJ NA SKLEPIENIU NAWY GŁÓWNEJ
ORAZ NA SUFITACH NAWY POŁUDNIOWEJ, PÓŁNOCNEJ I KRUCHTY
autorstwa Stanisława Długozimy z 1962 r.

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej i opisowej stanu zastanego polichromii.
2. Delikatne omiecenie powierzchni drewnianych z brudu i kurzu – gruszki, pędzelki.
3. Zmięczenie odstających łusek alkoholem poprzez natrysk.
4. Delikatne podklejenie łusek polichromii kazeiną poprzez topowanie gazą.
5. Dezynfekcja polichromii – np. PCMC.
6. Całościowa konsolidacja powierzchni polichromii – np. Paraloid B 72.
7. Usunięcie najbardziej zniszczonych fragmentów drewna i przygotowanie powierzchni pod wklejenie fleków.
8. Dezynsekcja oraz strukturalne wzmocnienie zniszczonego drewna poprzez aplikację impregnatu, pędzlowanie – np. PU-Holz-verfestigung.
9. Wklejenie fleków i uzupełnienie ubytków podłoża konstrukcyjnego – drewno sosnowe (gatunek tak jak drewno zastane) – np. na klej poliuretanowy.
10. Przeklejenie ubytków warstwy malarskiej i nowo wklejonych fleków – np. klej glutynowy.
11. Założenie kitów akrylowych w miejscach ubytków warstwy malarskiej – np. stuccolina
12. Wykonanie retuszu naśladowczego wierzchniej warstwy polichromii – np. tempery z Paraloidem B72.
13. Założenie werniksu końcowego.
14. Wykonanie dokumentacji powykonawczej fotograficznej i opisowej.